

rationem inquiri his se adloquitur verbis angelici nominis: « Vultus veros video et quae promittit impleri non dubito. Tamen *quomodo fiet istud quae virum non cognosco*.¹ Mater vocabor et virgo sum. Ero feta quae necdum sum maritata. » Et angelus ad Mariam. « Noli virgo, noli futura Dei mater et virgo mortalium considerare naturas. Ingens hoc arcanum est et caeleste consilium. Qui de te nasciturus est ipse te fecit. Noli, inquam, divinis rebus aliquid aequare terrenum, non te matrem viri facit accessus, sed *Spiritus Sanctus superveniet in te et virtus Altissimi obumbrabit tibi; ideoque et quod nascetur ex te sanctum vocabitur Filius Dei* ». ²

PLS
III, 1419

Sermo 6. [...] Solius enim Domini et beati Ioannis dies nati-
vitatibus in universo mundo caelebratur. Illum enim sterilis peperit,
istum virgo concepit. In Elisabet sterilitas vincitur, in beata Maria
conceptionis consuetudo mutatur. Elisabet virum cognoscendo
filium genuit, Maria angelo credidit et concepit. Hominem concepit
Elisabet, hominem Maria, sed Elisabet solum hominem; Maria
Deum et hominem. Mira res est. Quomodo potuerit concipere creata
creatorem? Quid ergo intellegendum est, carissimi, nisi quia ipse
sibi fecit carnem de sola matre qui fecit primum hominem sine pa-
tre et matre? Primus ille noster casus fuit quando femina per quam
mortui sumus in corde concepit venena serpentis. Persuasit enim
serpens peccatum et admissus est mala suadens. Si primus casus
noster fuit cum femina concepit corde venena serpentis, non miran-
dum est quia salus nostra facta est cum femina concepit in utero
carnem Omnipotentis, et quia uterque sexus ceciderat, uterque erat
postea commendandus. Per mulierem missi sumus in interitu, per
feminam accepimus indulgentiam peccatorum.

1626

FACUNDUS Hermianensis (saec. VI)

PRO DEFENSIONE TRIUM CAPITULORUM (546/548)

PL
67, 530
*531

Lib. I, cap. I. [...] Illud etiam quod beatam Mariam * vere et
proprie matrem Dei esse dixisti, in eadem synodi allocutione ³ in-
venimus esse firmatum, ubi dictum est: « Verum non latuit indormi-
tabilem oculum naturae communis inimicus, sed tanquam lumina-
ria confestim Patres nostros, his quos tenebrarum pervaserat error,
ostendit; qui cunctis reserarent intelligentiam fidei, et incarnationis

1627

¹ Lc. I, 34.

² Lc. I, 35.

³ Loquitur ad Iustinianum Imperatorem de Synodo Chalcedonensi.

diligenter beneficia praedicarent: quomodo dispensationis sacramentum sit ab initio ex vulva dispositum; quomodo et Dei genitrix sit virgo vocitata propter eum qui virginitatem eius dignatus est etiam sacrare post partum, vulvamque, ut decebat Deum, integritate signare; quomodo secundum veritatem mater Dei dicta sit propter carnem, quam ex se omnium Domino ministravit ». Ecce et hoc ostensum est, quoniam eadem sancta synodus docuit quod illa virgo Dei genitrix secundum veritatem vocata sit, propter carnem quam ex se omnium Domino ministravit. Nec interest utrum secundum veritatem, id est, vere Dei mater vocetur; an vere et proprie, sicut ipse confessus es. Nam quod Ioannes apostolus dicit verum Dei Filium, ipsum Paulus proprium dicit. Sic enim scribit: *Scimus quoniam Dei Filius venit, et dedit nobis intellectum, ut sciamus quod est verum et simus in vero Filio eius Iesu Christo.*¹ Hic autem scribens Romanis ait: *Si Deus pro nobis, quis contra nos? Qui etiam Filio suo proprio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum.*² Non igitur est aliud quod Dominum nostrum Iesum Christum Ioannes verum Dei Filium vocat, quam quod eum proprium Dei Filium Paulus appellat. Et ideo non aliud putandum est etiam quod sancta Chalcedonensis synodus beatam Mariam vere matrem Dei esse confessa est, quam quod eam ipse confessus es vere et proprie matrem Dei.

1628 Cap. II. [...] Quid enim nos contra calumniantes Eutychianos manifestius probat a fallacia Nestorianorum penitus alienos, quam si duo haec asseramus, id est, unum de Trinitate pro nobis crucifixum, et beatam Mariam recte vocari et vere et proprie matrem Dei?

PL
67, 534

1629 Cap. IV. Veri autem et proprii filii quis nisi absurdissimus neget vere et proprie esse matrem? Quod aequè monstravimus magnae synodi Chalcedonensis sententiae convenire, et nos secundo partitionis loco promisimus asserturos. Insinuandum vero est quod hanc quoque confessionem qua beatam Mariam vere et proprie dicimus matrem Dei, quidam etiam communicantes * Ecclesiae putent non debere suscipi, cum Nestorium fateantur, propter quod eam matrem Dei negabat, debuisse damnari. Quibus, antequam Nestorianis respondeamus, respondendum puto, sicut et in superiore quaestione iam factum est, quod omnino stultum ac turpe sit, et condemnationem probare Nestorii, et beatam Mariam negare quod vere et proprie sit mater Dei. Nam si qua hinc esse potuit quaestio, cum ipso Nestorio simul exclusa est, qui eam matrem Dei esse negabat. Hoc enim et ad credendum difficile, et dignum controversia videbatur,

PLS
67, 540

*541

¹ I Io. V, 20.

² Rom. VIII, 31, 32.

utrum Deum illa virgo genuerit: caeterum quod vere et proprie genuerit, quidquid est ille quem genuit, nulli dignum disceptationis apparet. Qui ergo concedunt quia Deum Virgo genuit, quod incapabile est, et unius singulariter matris, cur eam negant vere et proprie genuisse, quod commune omnibus matribus, et nullius dignum est quaestionis? Et audent insuper hoc, quod dicimus beatam Mariam vere et proprie matrem Dei, Eutychiano dogmati deputare, non intelligentes neque quae loquuntur, sicut dicit Apostolus,¹ neque de quibus affirmant, cum sancta Chalcedonensis synodus, a qua ipse damnatus est Eutyches, sicut memoravimus, dicat: « Quomodo Dei genitrix sit virgo vocitata propter eum qui virginitatem eius dignatus est etiam sacrare post partum, vulvamque, ut decebat Deum, integritate signare, quomodo secundum veritatem mater dicta sit propter carnem, quam ex se omnium Domino ministravit ». Cum igitur, ut isti Patres docuerunt, propterea secundum veritatem mater dicta sit, quia carnem ex se omnium Domino ministravit, quod Eutyches negat, quomodo putatur Eutychiano dogmati deputandum, cui magis invenitur esse contrarium? Non enim potest beatam Virginem vere et proprie dicere matrem Dei, sed nuncupative potius ac perfunctorie, quam non credit carnem ex se omnium Domino ministrasse. Non ergo Nestorianam tantum, verum etiam Eutychianam haeresim destruit ista confessio, qua dicitur beata Maria vere et proprie mater Dei. Quod si nos rectae fidei esse non credunt, et aliquid suspicantur in his verbis occulere, inquirant a nobis id ipsum quemadmodum volunt, et interrogationibus suis quid sentiamus eliciant. Si autem de rectitudine quidem fidei nostrae non dubitant, sed putantes ipsam fidem rectam non rectis verbis pronuntiari, dicunt quod sensu quidem sumus perfecti, non autem sumus perfecti sententia, cum Apostolus in utroque nos hortetur perfectos dicens: *Sitis autem perfecti in eodem sensu et in eadem sententia:*² ipsi doceant quatenus illa Virgo, quod non abnuunt, mater Dei * dicatur, utrum vere et proprie, an nuncupative et perfunctorie. Quod si dicunt non esse consequens ut, si vere et proprie non sit, nuncupative et perfunctorie sit mater Dei, ipsi dicant modum quo contra nos praedicanda sit mater Dei. Omnis enim qui alterius praedicationi repugnat, dicere debet aliquid quod aut contrarium ei sit aut diversum. Sicut Arianis dicentibus quod minor Patre sit Filius, contra nos dicimus quod aequalis ei sit; sicut Manichaeis dicentibus quod phantastica, id est falsa caro fuerit eiusdem Filii Dei, contra

*542

¹ I Tim. I, 7.² I Cor. I, 10.

nos dicimus quod in vera carne homo fuerit factus: atque ita et illi vicissim, impugnantes quod verum est atque catholicum, affirmant aliquid suum. Nec quisquam aliter doctrinae resistit alterius, nisi contra aliquid dicat: cum vero aliquid contradixerit, tum demum si acceptabilis sit illa contradictio, disquiritur. Horum vero qui nos prohibent dicere vere et proprie matrem Dei Mariam, nec dicunt secundum quem modum dicenda sit mater Dei, non est quaerendum si acceptabilis sit contradictio. Nam qui contra nihil dicunt, quomodo vel dicere videantur? Et ideo non tam laboriosum studio nostro est eorum absurditati resistere, quam existimationi periculosum, ne videamur superflue non contradicentibus respondere. Quamvis autem negantes hoc nostrum quod dicimus, vere et proprie esse matrem Dei Mariam, nihil hactenus affirmaverint suum, interrogandi sunt tamen utrum, quod necessario sequitur, vel negare audeant quod nos prohibent confiteri, ut addita negatione dicant eam non vere et proprie matrem Dei. Et iam non dicam aures catholicorum, sed frons illorum ferat, si potest, hanc profanam et detestabilem vocem. Si autem non audent dicere, non vere et proprie mater est Dei, cur nos prohibent confiteri quod negare non audent? Cognoscant igitur cum sancta synodo, cuius se profitentur decreta suscipere, quod propterea beata illa Virgo secundum veritatem mater dicta sit Dei, quoniam carnem ex se omnium Domino ministravit, et non se dicant Eutychianis repugnare, negantes vere et proprie matrem Dei Mariam, cum potius eis nescii favere monstrentur, resistendo sententiae synodi Chalcedonensis, in qua damnati sunt, et negando quod eorum est vanitati contrarium. Illud etiam caveant Nestorianorum experti perfidiam, quibus pro hac quoque confessione iam respondere debemus, ne quasi pro naturarum discretione dicentes quod non homo Christus Iesus, sed Deus Verbum proprius et verus sit Filius Dei; aut quod non Deus Verbum, sed homo Christus Iesus proprius et verus sit filius hominis; videantur et ipsi non eundem credere Deum Verbum quem hominem, sed alteram personam Dei, alteram hominis arbitrari. * Porro si idem est Deus qui homo, et idem

*543

¹ I Io. V, 20.

cum diceret: *Si Deus pro nobis, quis contra nos? Qui etiam Filio proprio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum.*¹ Si autem Ioannes Christum, id est unctum, verum Dei Filium dicit, quem et venisse testatur; venire autem et ungi, quantum ad naturarum discretionem spectat, humanitati potius quam deitati conveniunt; et si Paulus quem proprium Dei vocat Filium, ipsi Patrem non pepercisse docet, sed eum pro nobis omnibus tradidisse, et omnia ei donasse; quae similiter, cum de naturis agitur distinguendis, deitati non possunt attribui; et neuter horum talia praedicans creditur confudisse naturas, sed unitatem magis expressisse personae: respondeant Nestoriani, quomodo non eadem personalis unitatis ratio, sine ulla naturarum confusione, de nobis flagitat, ut vere et proprie dicamus filium hominis Deum Verbum, et beatam Virginem vere et proprie matrem Dei. Nam et ille centurio, qui corpus Domini gloriae crucifixi servabat, cum exspirante mundi Creatore, mundi videret elementa turbari, Filium Dei eum verum esse cognovit; ait enim: *Vere Filius Dei erat iste.*² Cuius verbi fidem beatus facit Hilarius, ita dicens:³ « Qui cruci affixerant, vere Dei Filium confitentur; praedicationi consentit effectus. Dominus dixerat: *Clarifica Filium tuum.*⁴ Non solum nomine contestatus est Filium, sed et proprietate qua dicitur *tuum*. Multi enim nos filii Dei, sed non talis hic Filius est. Hic enim et proprius et verus est Filius, origine non adoptione, veritate non nuncupatione, nativitate non creatione. Ergo post clarificationem eius veritatem confessio secuta est. Nam verum Dei Filium centurio confitetur, ne quis credentium ambigeret quod unus persequentium non negasset ». Si igitur, Hilario quoque, doctissimo antistite et fortissimo confessore, secundum doctrinam apostolicam testante, proprius et verus est Filius Dei qui crucifixus est, non est dubium quin etiam Deus vere et proprie Pater sit crucifixi Filii. Quae cum ita sint, quemadmodum nihil ex hoc metuendum est, ne cum dicitur Deus vere et proprie Pater Filii crucifixi, sequi videatur quod illa humanitas a Verbo Dei suscepta et crucifixa in deitatem conversa sit, et natura humana, quae composita est, * simplici naturae Patris consubstantialis effecta, ita non sequitur, cum dicimus vere et proprie matrem Dei Mariam, ut deitas Verbi conversa videatur in carnem, et natura divina, quae simplex est, compositae naturae matris consubstantialis effecta. Alioquin si blasphemum et absurdum est quod beata Maria vere et proprie dicitur ma-

*544

¹ Rom. VIII, 31, 32.² Matth. XXVII, 54.³ Lib. III, *De Trinitate*.⁴ Io. XVII, 1.

ter Dei, sine ulla disceptatione blasphemum et absurdum est, quod Deus Verbum vere et proprie dicitur filius hominis. Si autem et hoc blasphemum et absurdum videtur, ut Deus Verbum vere et proprie dicatur filius hominis, consequenter blasphemum videbitur et absurdum ut idem ipse mediator Dei et hominum homo Christus Iesus vere et proprie dicatur Filius Dei. Porro Scriptura divina, quae nihil blasphemum loquitur vel absurdum, pro unitate personae verum et proprium Dei Filium dicit mediatorem Dei et hominum, hominem Iesum Christum: qui dedit semetipsum redemptionem pro omnibus, in quo vero Dei Filio sumus, et cui proprio Filio Pater non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Recte igitur etiam beata Maria, pro eadem unitate personae, vere et proprie mater dicitur ipsius unigeniti Dei Verbi [...].

* [...] Cum itaque nefandus error, qui evacuans totum salutis nostrae mysterium cautus sibi videtur ac diligens, in Ecclesia Latinorum prius apparens, non sicut apud Graecos contentionibus augetur, sed satagendo magna et sollicita Patrum pietate, mox ut deprehensus est, etiam a suo condemnaretur auctore: non aliter visus est eisdem sanctis Patribus abolendus, nisi ut de Virgine Maria proprie Deum esse natum scripto confiteretur ipsius auctor erroris. Ait enim, sicut memoravimus: «Nascitur ergo proprie de Spiritu sancto et Maria semper Virgine Deus». Atque ita Deus ab eo dicitur proprie natus ex Virgine, ut etiam homo Iesus Christus vicissim Dei Filius nuncupari et vere esse dicatur. Unde et illud adiecit: «Ac sic in alterutrum unum fit et Verbum et caro». Nec per hoc discretionem utriusque naturae praeiudicium intulit, qui confessus est quod manente in sua perfectione naturaliter utraque substantia, sine sui praeiudicio et humanitati divina communicent, et divinitati humana participant: non alterum dicens Deum, alterum hominem, sed eundem ipsum Deum, quem et hominem, et vicissim hominem, quem Deum Iesum Christum Dei Filium nuncupari et vere esse confessus est. Si autem Deus vere est homo, nec aliunde vere homo nisi nascendo de Virgine, cur non dicatur Deus vere natus ex Virgine? Et si Deus proprie factus est homo, nec aliunde proprie factus est homo, nisi nascendo de Virgine, cur non dicatur etiam proprie natus ex Virgine? Absurdum nimis est ut Deus, qui nascendo de virgine vere et proprie factus est homo, non vere et proprie de illa natus esse dicatur: ut vera sit res quam effecit illa nativitas, et ipsa rei eius effectrix non sit vera nativitas. Verum nec illud minus absurdum est, ut qui non offenditur propheta dicente: *Mater Sion dicit, homo, et homo factus est in ea, et ipse fundavit eam*

*547

Altissimus,¹ et mansuete et fideliter accipit, quod ipse Altissimus, qui Sion fundavit, homo factus est in ea; et qui non offenditur evangelista dicente: *Verbum caro factum est*,² si audiat ea quae sunt hominis Altissimo tribui qui factus est homo, et ea quae sunt carnis Verbo tribui quod factum est caro, scandalum patiatur, tanquam non horum causam ante crediderit, quando Altissimum factum hominem et Verbum *carnem credidit factum. Plus est autem dicere Altissimum hominem factum, quam tribuere quae sunt hominis Altissimo; et plus est dicere, Verbum caro factum est, quam tribuere quae carnis sunt Deo Verbo. Cum itaque Spiritus Dei, ad commendandam nobis in hoc mysterio adunationem divinae humanaeque naturae, hoc quod est amplius dicere congruentius et utilius iudicavit, quia Altissimus homo factus est, et, Verbum caro factum est: cur quisquam metuat hac auctoritate fundatus, sine praeiudicio utriusque naturae, ea quae sunt humanitatis Altissimo, et quae sunt carnis Verbo tribuere, propter sacramentum ac dispensationem incarnationis suae? De quo Deo Verbo loquens idem Ioannes in Epistola sua, ei quae carnis sunt deputare non dubitat, utpote quem carne factum in suo Evangelio praedicavit. Nam sicut ibi sermonem inde exorsus est dicens: *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum*.³ Et infra: *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis*: ita et in Epistola sua inde similiter coepit: *Quod erat ab initio, quod audivimus, quod vidimus oculis nostris, quod inspeximus, et manus nostrae contrectaverunt de Verbo vitae, et vita palam facta est, et vidimus et testamur, et nuntiamus vobis vitam aeternam, quae erat apud Patrem, et palam facta est nobis*.⁴ Annuntians itaque nobis de Verbo vitae, quod erat ab initio, nec in his quae memoravimus susceptae ab eo carnis nomen interserens, de ipso Verbo dicit, quod oculis suis illum inspexerit, et manibus contrectaverit, non dubitans quae sunt carnis incarnato Verbo tribuere. Quid ergo Nestoriani, quasi cautiore et diligentiore ipso Ioanne apostolo, imo ipso Deo Verbo, qui sic de se in Ioanne loquebatur apostolo, refugiunt quae sunt humanitatis Deo tribuere, et beatam Mariam dicere vere et proprie matrem Dei; quam non refugiunt dicere vere et proprie hominis matrem, nisi quia non eundem credentes esse Deum, quem hominem, duos nobis filios, licet non verbis, rebus tamen volunt inducere? Nos autem scientes Apostolum dixisse: *Oportabam enim ego*

¹ Ps. LXXXVI, 5.

² Io. I, 14.

³ Io. I, 1.

⁴ I Io. I, 1, 2.

*ipse anathema esse a Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem, qui sunt Israēlitae, quorum adoptio est filiorum, et gloria, et testamenta, et legislatio, et altura, et promissa: quorum patres, et ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in saecula,*¹ non alterum Christum putamus, et alterum super omnia Deum; sed eundem Christum credentes super omnia Deum, eius matrem beatam Mariam Virginem vere et proprie dicimus matrem Dei.

- 1630 Cap. V. [...] Deinde cum haeretici Synusiastae putarent Christum unius essentiae natum, nec ex utero Virginis habuisse carnem, sed potius in eius utero Deum Verbum partem suae substantiae, id est deitatis, in carnem sibi vertisse; et in illa quidem, sed non ex illa incarnatum esse credentes, non solum in divinitate, verum etiam in carne, consubstantialem dicerent Patri; sed contra catholici quique doctores assererent, quod Christus ex substantia Virginis natus esset. Apollinaristae rursus, hanc doctrinam veritatis infamantes, iactabant quod Ecclesia sic doceret Christum natum ex Virgine, quasi etiam secundum deitatem ex illa sumpsisset initium, praedicaret Deum Verbum non ante saecula ex Patre sine initio, sed ex eius utero natum esse, id est velut qui ante non esset, exstittisse diceret.

PL
67, 761

COSMAS Indicopleustes (saec. VI)

CHRISTIANA TOPOGRAPHIA (ca 535/550)

- 1631 Lib. II. Εἶτα πάλιν λέγει, ἐν μὲν τῇ εἰκόνι, λίθον τμηθέντα ἐξ ὄρους ἀνευ χειρῶν· ἐν δὲ τῷ ὄραματι Ἰῶν ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ· τὸν Δεσπότην Χριστὸν ἐνταῦθα σημαίνει ἐν ἑκατέρῳ μέρει ἐκ τοῦ Ἀβραάμ καὶ τῆς Παρθένου ἀνευ σπέρματος ἀνδρὸς ἐρχόμενον. Καὶ ἐνταῦθα γὰρ « Ἄνευ Χειρῶν » εἶπεν, ἵνα εἴπῃ· Ἄνευ σπέρματος ἀνδρός. Καί,

PG
88, 109

- 1631 Lib. II. [...] Deinde dicit, in imagine quidem, lapidem excisum ex monte sine manibus;² in visione autem, Filium hominis venientem in nubibus coeli, Dominum Christum; utrinque vero significat ipsum ex Abraham et ex Virgine sine semine viri venientem; nam hic *Sine manibus* ait, ac si diceret, sine semine viri, et, in nu-

PG
88, 110

¹ Rom. IX, 3-5.

² Dan. II, 34.

• PL 67, 529, 540, 544, 545, 546, 551, 553, 572, 587, 588, 666, 672, 673, 689, 690, 697, 761, 765, 771, 789, 799, 800, 803, 806.

• IOANNES Malalas (saec. VI), *Cronographia*: PG 97, 352.